

Centrul de Organizare a Ocrotirii Sănătății și Istoria Medicinii. Director: Al. Bulla.

Cu ocazia centenarului învățămîntului medical din România

INCEPUTURILE ÎNVĂȚĂMÎNTULUI MEDICAL DIN ȚARA ROMINEASCĂ

G. Barbu

Al patrulea deceniu al veacului al XIX a fost plin de semne prevestitoare pentru luptele revoluționare care vor cuprinde aproape întreaga Europă în 1848.

În Țara Românească orînduirea feudală fusese puternic zdruncinată. Dezvolta-rea economică, socială și culturală au dus la întărirea burgheziei și aceasta încerca să cucerească puterea politică.

Aceste frământări s-au reflectat și pe plan cultural. Astfel învățămîntul de stat care a fost organizat prin Regulamentul Organic la început numai pentru fiii de boieri și orășeni începuse să se dezvolte tot mai mult. Astfel în jurul anului 1838 s-au înființat la țară „școli începătoare”, iar la București în anul 1840 au fost create toate gradele de învățămînt la Colegiul sf. Sava.

Unii istorici și medico-istorici admit ipoteza creerii învățămîntului medical în Țara Românească în anul 1834, de către generalul rus *Pavel Kiselev* pe atunci președintele celor două divane din principatele dunărene. Astfel dr. *V. Gomoiu* în volumul său „Din istoria medicinei și a învățămîntului medical în România” menționa că istoricul A. D. Xenopol presupunea că de la *Kiselev* a rămas o școală de bărbieri... „în adevăr menționa *V. Gomoiu*, deși nu am găsit nici-un document care să arate cu cine a funcționat acea școală, cit timp... și ce roade a dat, dar putem afirma fînța ei (sublinierea noastră) bazată pe textul art. 13, 16, 20, 25 și 28 al Regulamentului pentru spitale întocmit în 1834 și aprobat de *Kiselev*”.¹

Totuși sînt unele documente care infirmă presupunerile acestea. Astfel, la 8 ianuarie 1834, economul spitalului *Pantelimon* adresa următoarele canțelariei Eforiei „Cu plecăciune fac arătare... că în art. 34 din regulament, la moartea unui bolnav, ător mă aflu a-l da de știre rudeniilor mortului de z avea, a se căuta pentru îngro-para lui. Și dacă după darea de știre în douăzeci și patru de ceasuri nici o rudă nu se arată, atunci voi da trupul la școala dohtoricească... rog prea cinstita Eforie că de să va binechibzui să se arate d. cinstitiei Canțelarii... și delușșirea dării tru-pului, dacă nu să va îngropa, la ce școală dohtoricească să-l dau”.

Căminarul *Alexandru Ghica*, eforul spitalului *Colțea* s-a grăbit să răspundă eco-nomului prin rezoluția sa de la 10 ianuarie în care menționa... „iar pentru darea

¹ Dr. *V. Gomoiu* „Din istoria medicinei și a învățămîntului medical din România”, București 1923, p 730-731.

la școala doctoricească a trupului morților ce nu vor fi cerute de cinevaș în sorocul prescriș, va urma într-acest chip, *cind de către Eforia i să va da în cunoștință că s-au așazăt o asemenea școală*". (sublinierea noastră).

Acest răspuns al efortuii Ghica, cunoscător profund al treburilor spitalicești este în măsură să lamurească că în 1834 nu era nici-o școală sanitară în Țara Românească.²

În 1842 s-a întors de la Paris, unde învățase medicina, Nicolae Krețulescu. Greu a fost obținuta încuviințarea lui Vodă Bibescu, pentru ca tânărul fiu de boier să poată urma un meșteșug pină atunci niciodată folosit de protipendadă.

Dar și mai greu a fost să obțină un post de medic în București și învoirea să înființeze o școală de mică chirurgie, din partea noului domnitor Alex. Ghica. În ceace privește șcala, el l-a trimis pe Krețulescu la Mihail Ghica eforul spitalului Colții, singurul în măsură pe acea vreme să realizeze această propunere îndrăzneată și „revoluționară” (cum o numește A. D. Xenopol).

Școala de mică chirurgie nu putea lua ființă decit cu sprijinul Eforiei spitalelor, unul din așcăzămintele de binefacere cele mai mari și mai bogate din Țara Românească de pe atunci.

Proiectul lui Krețulescu pentru organizarea Școlii de mică chirurgie a fost trimis de efor Comisiunii doctoricești a Capitalei. Acesta prevedea pregătirea nu numai de subchirurgi, dar și a unui personal cu o pregătire ceva mai înaltă, medici rurali sau oșleri de sănătate.

Cei cinci membri ai comisiunii doctoricești N. Gusi, Alexandridii, Rasti, Karazisu și Formion au adus proiectului inițial al doctorului Krețulescu o modificare hotărâtoare. Elevii școlii trebuiau să învețe și meșteșugul bărbierii. Școlii de la spitalul Colțea i s-a redus de la început posibilitățile de instruire a elevilor; ea nu putea să facă din absolvenții săi decit bărbieri subchirurgi.

Această modificare care avea să întirzie pentru citva timp dezvoltarea învățămintului medical la noi, a fost însușită de conducerea Eforiei spitalelor.

Motivarea Comisiei doctoricești a fost că „din experiență cunoașcem că un felcer nu poate niciodată trăi, într-acest prințipat, numai cu acest meșteșug al său, de aceia pentru ca și sciința aceasta să înflorească și cei ce o întreprind să poată îndestula trebuința lor, socotim că îndeletnicirea de felcer, trebuie să se însoțească cu un alt meșteșug cum ar fi bărbieritul după cum aceasta se urmează și în Austria și prin urmare ar trebui ca pe viitor să nu mai poată fi barbierie, fără om cu asemenea sciință.”³

Folosind propunerile lui Krețulescu și propriile sale modificări, Comitetul doctoricesc al principatului a întocmit un nou proiect de organizare a școlii de mică chirurgie de la spitalul Colțea

1. Se va întocmi în spitalul Colțea un curs de hirurgia cea mică, unde ucenicii vor învăța a lua sînge, a pune lipitori, ventuze, vizicatori, a scoate și a curăța dinții, a altoi și însfirțat toate cite se ating de mica chirurgie.

2. Acest curs se va face doi ani, în anul cel d-întii se vor învăța elementurile de anatomie, fiziologie și teoria hirurgiei cei mici, iar în cel de al doilea se vor deprinde ucenici la practica acestor operații.

3. La sfirșitul acestor învățăături, școlarii se vor supune la ecsamen, înaintea protomedicului și a comisiei dohtoricești și cei ce se vor găsi destoinici, vor primi diploma de felcer.

4. Acești felceri nu vor fi volnici nici o dată a orîndui dohtorii pe dinăuntru, nici pe din afară, nu vor putea întrebuița substanțe eroice, nici nu vor face vreo operație însemnată. Iără povață vre unui dohtor, ca unii ce sunt numai ajutoari dohtorilor și hirurgilor...⁴

La 19 ianuarie 1842 doctorul Nicolae Krețulescu a fost numit profesor la școala de „chirurgia cea mică”.

² Arh. St. Buc. Eforia spitalelor no: 2887/183, f. 16.

³ Al. G. Galășescu „Eforia Spitalelor Civile din București”, Bucuresci 1899, p. 611 și actile Eforiei dos. 47/22

⁴ Al. G. Galășescu: op. cit

Toate strădaniile lui Krețulescu erau amenințate să se irosească din pricina elevilor care nu se prea imbulzeau la școala de Coltea. Cu toate că Departamentul din năuntru a trimis agiei (prefectura poliției) din poliția Bucureștiului copie după întocmirea cursului de mică chirurgie cerindu-i... „a publicarisii prin daraban (toboșar) în tot cuprinsul orașului spre știința tuturor de obște, ca cine va fi doritor de această deprindere să meargă să se arate...”. Din actele arhivei din București se poate urmări că toți comisarii au raportat agiei că s-au îndeplinit porunca, totuși cea mai mare parte din barbieri, nu voiau să știe de școală.

Totuși școala de mică chirurgie a fost deschisă cu mare solemnitate în spitalul Colții.⁵ La puțină vreme de la funcționarea școlii, a fost necesară întocmirea unui manual.

În februarie 1843 a apărut primul volum din manualul de anatomie descriptivă a doctorului Nicolae Krețulescu.

Școala de mică chirurgie și-a desfășurat activitatea în anul 1842, iar în martie 1843 elevii au trecut un examen spre a fi promovați în anul al doilea.

O parte din cursurile anului doi trebuiau predate elevilor în spital, la patul bolnavilor, după cum menționase într-o notă a sa publicată în Curierul Românesc, încă din 1842, chiar conducerea Eforiei „... În anul al II-lea se va preda teoria chirurgiei, cînd todeodată studenții se vor deprinde în sălile de bolnavi ale acestui spital a cunoaște și a trata boalele, a căror teorie va fi ascultată în cursul de chirurgie...”⁶

De aceea doctorul Krețulescu ceruse în acest scop Eforiei, să i se pună la dispoziție Spitalul Colții în întregime, sau numai două din săli...

„Această parte însă a învățaturii acestor școlari (chirurgia) nu o pot face fără a avea subț ingrijirea și răspunderea mea un spital intrucît să arăt asupra bolnavilor ce oi avea se curarisc boalele și mijloacele tămăduirii ce voi se-i fac să cunoască... În care se pot face școlarilor un fel de clinică...”

Furat de condei probabil Krețulescu a avut neprevăderea să încheie raportul său din 23 martie 1843 astfel: „În tralt chip eu neputînd ținea asupra-mi învățatura școlariilor, rog pe cinstita Eforie ca se încredințeze această învățatură, în pomenita școala altui doctor.”⁷

Conducerea Eforiei nu a scăpat prilejul să termine în sfîrșit cu Krețulescu, gîndind probabil ca se va sfîrși în același timp și cu școala de mică chirurgie... „Eforia luînd în băgar de seamă adresa dumatilă de la 23 ale trecutului martie... răspunde că propunerea făcută de dumneata... o vede depărtată cu totul de dispoziția proiectului pe temeiul căruia s-a așezat școala de mică chirurgie: prin urmare nu poate fi în nici un chip primită... de aceea zice că de vreme ce Dumneata nu poți să te îndelesnicesci în însărcinarea ce luase-și asupra Dumitale decît co condiția propusă prin prezisul adres... (Eforia) va îngriji de astăzi înainte a ruga pe altul dintre numerul doctorilor carele se va mulțumi să urmeze desevirșit dispozițiile proiectului Comisiei dohtoricești pe temeiul căruia a așezat școala și s-a făcut cheltueli destule.”⁸

„Eforia, spune mai departe istoricul Xenopol, desărcinează totodată pe Krețulescu de mica școala de chirurgie care se și desființează prin retragerea înființatorului ei.”⁹ Din această afirmație corespunde realității numai prima parte, intrucît după Krețulescu au fost numiți profesorii școlii, doctorul D. Vartiadis și gerahul F. Risdörfer.

Totuși, Eforia după plecarea lui Krețulescu nu s-a mai încumetat să desființeze școala și atunci, cum recrutarea elevilor se făcea cu mare greutate, a fost silită să ceară sprijinul Departamentului treburilor interne pentru rezolvarea problemei. Acesta a intervenit la rîndul său la agia capitalei căruia i-a trimis o adresă, cerînd ca barbierii să fie obligați a urma „școala de chirurgie cea mică”

⁵ Dr. V. Gomoiu op. cit. p. 750.

⁶ Curierul Românesc, anul XIII, 1844, nr. 8.

⁷ A. D. Xenopol, idem p. 26 și anexa IV.

⁸ A. D. Xenopol idem p. 27 și anexa V.

⁹ Idem

Rezoluția pusă la Agie pe adresa Departamentului dinăuntru e clară și hotărâtă. „să vă aduce esnaful bărbierilor la agie și potrivit cu copriinderea aceștia citindu-li-se și proiectul se vor îndatoga asemenea lui înștiințându-l și vorniciei.”¹⁰

Dar nici breasla bărbierilor nu a stat cu miinile încrucișate. Ea se agită prin conducerea ei, cere ajutoare, străduindu-se să gasească apărători. Aceștia au siliț probabil Departamentul Treburilor Interne să revină cu unele precizări și să domolească rivna prea mare a Agii. „corporația bărbierilor de aici din poliția Bucureștilor, prin jalba au făcut arătarea Departamentului că ei aflindu-se oameni bătrini cu familii și fără știința de carte, nu s-ar fi îndemnind să meargă la învățătura hirurgiei, făcînd rugăciune a fi apărați de această îndatorire, și pentru învățătura pomenitei hirurgii să îndatoreze starostia. a găsi și a alege oameni tineri din esnaf care să poată urma învățătura aceștii hirurgii, care cerere a numiților iind cu rezon; să scrie Cinstitei Agii a face punere la cale prin starostea lor, a găsi niște oameni din isnaf, și ai indemna să meargă spre învățătura prezisă”.

Rezoluția Agii a fost mai blindă acum „Potrivit cu aceasta și cu alăturatele jălbi să se aducă la agie starostele spre a i se pune pomenita îndatorire”¹¹

Cu toate acestea la 21 septembrie 1843, un număr de 24 bărbieri împreună cu starostele lor Nicolae, s-au înscris la cursul de învățătura micii chirurgii.¹²

Dacă, pină acum nu se cunoaște numele nici unuia din elevii care au urmat școala de chirurgia cea mică în anul 1842 în schimb au fost găsite la Arhivele statului informații cu privire la unii elevi din anul 1843, într-o reclamație a conducerii școlii, către poliția capitalei, în care se menționa că... „din numărul școlărilor bărbieri ce din porunca cinstitului Departament din lăuntru s-a fost scris d-a urma cu învățătura hirurgiei mici din spitalul Colții, văz că cei mai jos însemnați barbieri s-au tras de la aceasta învățătura, apoi pentru că și acestora li s-a dat cărți și oase din scheletul spre învățătura, rog pe cinstita poliție ca să bine voiască de a pune îndatorire asupra pe cine se cuvine d-a veni iarăși să-și urmeze învățătura, fiind spre obțesc folos”, iar mai departe erau însemnate numele recalitrantilor.

N

1 Alecu de la hanu Roși
1 Ilie de la foișorul de foc
1 Ioniță
1 Enache de la Iordache
1 Ioniță de la Stancu.

5

Pe adresa Eforiei, rezoluția Agii a fost scurtă și amenințătoare... „să se aducă la poliție prin stărostie”¹³

Datorită acestei reclamații s-au păstrat cele cinci nume de elevi ai școlii de mică chirurgie de la spitalul Colții, singurele care au străbătut drumurile fără întoarcere ale timpului, ajungînd pină la noi.

Școala a continuat să funcționeze și în anii următori. Astfel în anul 1845 „Vestitorul Rominesc, anunță că la... „Institutul de mică hirurgie ce s-a întocmit la spitalul Colții de către Cinstita Eforie a spitalurilor, s-au făcut la 26 mai trecut, ecsamen școlărilor ce au urmat cursul de doi ani învățaturii micii hirurgi... d. protomedic N. Gusi și mădularele cinstitei Comisii doctoricești, au supus la un ecsamen rigurozum pe acci școlari cari erau în no: de zece. Din care nouă prin bunele lor răspunsuri au dobîndit

¹⁰ Arhiva Statului București, Administrative Țara Rominească Poliția București, dos. 506/1842, pag. 7.

¹¹ Idem f. 8

¹² Idem f. 12.

¹³ Idem f. 13.

aprobările d-lor eșaminatori, acești nouă aprobați școlari la 4 ale curgătorului August s-au supus la un jurământ, după care li s-au dat și diplome”.

În continuare gazeta mai dădea o serie de informații. Astfel se arată că odată cu întocmirea acestui institut al bărbierii cit și cei-lalți doritori d-acest meșesug găseșc prilej să dobîndească științele teoretice și practice asupra operațiilor. precum luare de singe, punere de lipitori și ventuze, etc., aplicație cateterului, clisterele... școlarii pe lingă aceasta învață să dea ajutor doctorilor la operații mai mari, și cum să pună legaturi sau bandajuri”. Nota din Vestitorul Rominesc se încheie cu unele date asupra profesorilor școalei... „D. doctorul spitalului și profesorul acestui institut, Dimitrie Vartiadie și D. F. Risdörfer s-au fost însărcinați .. încă din anul 1843 a preda aceste lecții. cu atita dorință și sirguință încit îndemnați fiind de bunăle voință, au lăsat de atunci și pe viitor în folosul casii spitalului Colții, lea de lei 6000 pe fiecare an, ce li se cuvîndupă hotărîrea C (cinstitei) Eforii a spitalurilor drept plată...”¹⁴

În cartea citată a doctorului Gomoiu se mai afirmă că... „nu se știe cum a mers școala de mică chirurgie din București sub conducerea doctorilor Vartiade și Risdörfer (fiind că actele Eforii nu mai vorbesc despre dinsa) dar sigur că în anul 1848, s-a închis din cauza revoluției”¹⁵ În gazeta „Muzeul național” a profesorului Alex. Marin, se arată într-un articol că „Școala (de mică chirurgie) se urmă pînă în 1847”¹⁶ Fără ndoială că el era bine informat cînd menționa cînd a fost data desființării școalei de chirurgia cea mică.

Pentru necesitățile serviciului sanitar al oștirii marele ban C. Năsturel Herescu a creat în 1850 o școală de mică chirurgie, în care erau instruiți viitorii felceri militari Numărul lor era limitat la zece...”¹⁷

Doi ani mai tîrziu în mai 1852, marele vornic dinăuntru D. Ioanidi și N. Mavros, inspectorul general al carantinelor linii Dunării, cerură și ei printr-un raport către Domnitor, redeschiderea școalei de mică chirurgie de la spitalul Colții.¹⁸

După un an (1853) președintele Sfatului Administrativ Extraordinar Gh. Filipescu în proiectul său „Intinderea așezămintelor sanitare și îmbunătățirea serviciului medical” propunea reînființarea Școlii de mică chirurgie și completarea programului ei cu noțiuni de veterinarie...

În septembrie 1853 se hotărîse ca școala de mică chirurgie să reinceapă a funcționa la spitalul Filantropia... Această școală a funcționat pînă la 6 martie 1856. deși soarta ei ca și aceea a școlii de felceri militari fusese hotărîtă odată cu adresa doctorului C. Davila din iulie 1855 înaintată Secretariatului Statului,¹⁹ în care se propunea unirea celor două școli Ele au fost înlocuite prin școala ostășească de mică chirurgie, care și-a deschis porțile la 4 decembrie 1855 la spitalul militar Mihai Vodă.

Cu aceasta se încheie prima perioadă a învățămîntului medical în Țara Romînescă.

Sosit la redacție: la 4. iunie 1957.

¹⁴ Vestitorul Rominesc, Anul IX (1845) nr. 66, p. 262

¹⁵ Dr. V. Gomoiu op. cit. p. 743.

¹⁶ „Muzeul Național” 1 iunie anu (1857) nr. 5, p. 39—40.

¹⁷ Dr. V. Gomoiu, op. cit. p. 750. Memoriu asupra Școalei Naționale de medicină Tip. lucrătorilor asociați, Pasagiul Român nr. 12

¹⁸ Dr. V. Gomoiu, op. cit. p. 744.

¹⁹ Arh. St Buc Min. Int Div. rural comunală, dos. 323/1854, f. 92.